

כוונה לקבל ברכה

אין עין הרע בזרע של יוסף

בר"ה י"ח א' רבה ואביי מדבית עלי קאתו, והק' רש"י מחולין קל"ג שרבא לא היה כהן, ותי' שאמו מבית עלי היתה, ויש גורסין רבה ואביי, ובתו' גרסו רבה, ולפי' א' ברש"י נתחדש שאם אמו מבית עלי הוא ג"כ בכלל מה שנאמר וכל מרבית ביתך ימותו אנשים, וע' סנהדרין י"ד שאין נסמכין מבית עלי ויליף כן מהמשך הפסוקים ולפי' א' ברש"י גם מי שאמו מבית עלי, וע' ב"ב, ויל"ע לפי' א' ברש"י אם דוקא מי שאמו בת בן מבני בניו של עלי, או כל מי שמצאצאי עלי אף בן בת הבת עד סוף כל הדורות הוא בכלל, וא"כ כל ישראל בחשש זה, כן יל"ע במה שאמרו בב"ב דף קי"ח ב' שזרעו של יוסף אין שולט בו עין הרע, אם דוקא בניו או כל צאצאי יוסף אף מבנות.

ומצינו עוד במגילה י"ב ב' קרי ליה יהודי אלמא מיהודה קאתי, וקרי ליה ימיני אלמא מבנימין קאתי כו' אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יהושע בן לוי אביו מבנימין ואמו מיהודה.

מורד במלכות בסייף (הפמרה)

בס' מלכים א' פ"ב ח' "והנה עמך שמעי בן גרא בן הימיני מבחורים והוא קללני קללה נמרצת ביום לכתי מחנים והוא ירד לקראתי הירדן ואשבע לו בד' לאמור אם אמיתך בחרב", ובס' הזהר סדר משפטים הק' וכי שמעי טפש הוא שנשבע לו שלא ימיתנו בחרב, אבל אכתי יכול להמיתו באופן אחר.

ובתולדות אדם חלק ב' דף ד' מש"כ בשם הג"ר זלמן מוילנא, אמר ע"פ ד' הרמב"ם פ"ג ממלכים ה"ח ניהא, דאין למלך רשות להרוג אלא בסייף, וע"כ אם אין יכול להרוג בסייף משום שנשבע לו, לא יוכל להרוג כלל, וע' ברע"א על הרמב"ם הל' מלכים, שכ' בשם הגר"ז דמפסוק זה מקור לד' הרמב"ם שאין למלך רשות להרוג אלא בסייף, (וע' בהגהות בן אריה על הרמב"ם מסנהדרין ה"ב שכ' עוד מקורות לד' הרמב"ם מתוספתא סופ"ט דסנהדרין וירושלמי סנהדרין ריש פ"ז דאי' שם "ולרשות לא ניתן אלא דין הרג לבד").

אך לכא' יש להעיר דהרי כל חייבי מיתות שא"א להרגם במיתה האמורה בהם ממיתים אותם בכל מיתה, וכמבואר ברמב"ם פ"ד מסנהדרין ה"ח, וא"כ כיון שנשבע דוד שלא ימיתנו בחרב, א"כ חשיב שאין יכול להמיתו במיתה האמורה בו, וא"כ יהא אפשר להרוג במיתה אחרת, וע' בהנהגות בן אריה הנ"ל שכ"כ בד' הזהר.

אולם י"ל דמה שמורד במלכות דינו בסייף, אינו כמו מה שרוצח דינו בסייף ומחלל שבת דינו בסקילה, אלא דכמו שנמסרו לב"ד ד' מיתות, ה"נ נמסר למלך מיתה אחת והיא סייף, וע' בל' הרמב"ם בהל' מלכים פ"ג ה"ח "ואין למלך רשות להרוג אלא בסייף בלבד", ויותר מוכח כן בד' הירושלמי ר"פ ד' מיתות, דבמשנה שם תנן ד' מיתות נמסרו לב"ד, ואי' ע"ז בירושלמי "ולרשות ד' מיתות ה"נ נמסר למלך מיתה אחת, ולפי' י"ל דהנה בתוס' מכות ב' ע"א ד"ה כל כ' דברוצח שא"א להמיתו במיתה

(מ"ח ט"ו) ויברך את יוסף כו' ובפי' ר' עובדיה מברטנורא "או הוא כמו שפירש הר"ר יצחק אבן לטיף שהמתברך צריך גם הוא לכוין לקבל הברכה מפי המברך והם לא ידעו לכוין כיוסף לכן תלה הברכה ביוסף", ומבואר כאן שצריך המתברך לכוין לקבל הברכה מהמברך. ובה מבואר מה שמצינו בברכת כהנים שצריך לכוין לברכה ע' ברמב"ם פ"ד מתפלה ה"ז אלא כל העם מתכוונון לשמוע הברכה כו', וכ"ה בשו"ע או"ח קכ"ח סכ"ג.

אמן על ברכה

כשאחד מברך את עצמו והחכם עונה אמן נחשב כברכת החכם, ומבואר כן בע"ז דף ס"ה א' שבר ששך שהיה גוי ואמר "עניא דבעי למיחזי לכו בבישתא תיפקע, א"ל רבא אמן, פקע עיניה דבר ששך", ומבואר שקילל עצמו ורבא אמר ע"ז אמן ונתקיימה הקללה, וה"נ בברכה.

ובשו"ת הגרע"א מהדורת ירושלים תש"ז סי' ט"ו "תזכירו אותנו במסיבת העדה בשמחתכם לברכנו כי יקר אצלי להתברך מפי הצבור העונה אמן". וכן בתשו' כ' שם כתב הגרע"א ד' יחזקני ויחלימני לעבודתו [ואבקש שבקראו הדברים יענה ויאמר אמן].

והנה בכל בתי כנסת נהוג שהגבאי עורך מי שברך לחולים ולאנשים שונים, ויש שתמהו ע"ז וכי הגבאי צדיק כ"כ שברכתו יש בה מעלה, אכן באמת שאין זה מחמת ברכת הגבאי אלא משום שכל הקהל עונים ע"ז אמן.

וע' מ"ב סימן רטו ס"ק ט "איתא במדרש כששומע שאחד מתפלל דבר או מברך לישראל אפילו בלא הזכרת השם חייב לענות אמן. ולכן נתפשט המנהג שעונים אמן אחר הרחמן בבהמ"ז".

ומצינו עוד בברכות נ"ה ב' האי מאן דחזא חלמא ולא ידע מאי חזא, ליקום קמי כהני בעידנא דפרסי ידיהו, ולימא הכי רבונו של עולם, אני שלך וחלומותי שלך כו', ומסיים בהדי כהני, דעני צבורא אמן, ומשמע לכא' שאמן של הציבור עולה גם על מה שהתפלל על החלום.

ואגב מצינו בסוף פ' ויצא פרק לב א' ויקם לבן בבקר וינשק לבניו ולבתיו ויברך אתהם, וכ' בספורנו ויברך אתהם. כבר אמרו אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך (מגילה טו א) אמנם סיפר ברכת לבן לבנותיו להורות שברכת האב אשר היא על בניו בכל נפשו בלי ספק ראוי שתחול יותר בסגלת צלם אלקים המברך כאמרו בעבור תברכך נפשי (לעיל כז, ד).

כלי חמס מכרתיהם

כלי חמס מכרתיהם [מ"ט ה'] פרש"י בארץ מגורותם, יתבאר ע"פ הגמ' בנדרים כ"ב א' שעולא כשעלה לא"י ולוו אליו שנים מבני חוזאי וקם אחד ושחטו לחבירו ושאל את עולא אם עשה כהוגן ואמר לו כן ומשום שאל"כ היה שוחט גם אותו, ואי' בגמ' תמה ר' יוחנן מכדי כתיב ונתן ד' לך שם לב רגז בבבל כתיב א"ל ההוא שעטא לא עברנין ירדנא, ומבואר שבחול"ל יש לב רגז ולא בא", וזה מה שטען יעקב שעשו זאת בא"י שלא היה צריך להיות להם לב רגז. כן שמעתי מהג"ר אברהם קופשיץ ז"ל בשם אביו הג"ר צבי קופשיץ ז"ל.

האמורה בו ממיתים אותו בכל מיתה שאפשר אף אם אינה מד' מיתות, אך בכל חייבי מיתות שא"א להמיתם במיתה האמורה בהם ממיתים אותם בכל מיתה שאפשר מתוך ד' מיתות, וא"כ י"ל דדוקא בחייבי מיתות ב"ד שייך דז' דממיתים אותה בכל מיתה משום דד' מיתות נמסרו לב"ד, וע"כ כשא"א להרוג במיתה האמורה בהם ממיתים בשאר מיתות שנמסרו לב"ד, אך מלך שלא נמסרה לו אלא מיתה אחת ל"ש ביה הך דינא שיהא אפשר להרוג במיתה אחרת, וע' במשך חכמה שופטים ד"ה ודע שמבו' ג"כ דבמורד במלכות לא נאמר הך דינא דכל חייבי מיתות שא"א להמיתם במיתה האמורה בהם, ומיהו ברמב"ם פ"ד סנהדרין ה"ח לא חילק בין רוצח לשאר חייבי מיתות כמו שחילקו התוס' במכות וע' תוי"ט סנהדרין פ"ד מ"ו.

גם יעוי' בתוס' סנהדרין מ"ה ע"ב ד"ה משום שכ' וא"ת אלו הנשרפין (ע"ט): דתנן חייבי מיתות שנתערבו זב' ידונו בקלה ואמר בגמ' ש"מ מותרה לדבר חמור הוי מותרה לדבר הקל והיכי דייק מיניה דשאני התם דמיתתם בכל מיתות שיכול כיון דחייב מיתה, וי"ל דדייק מדקתני כל חייבי מיתות אפי' הנך דלא דרשי הכי, אי נמי בורח שאני עכ"ל, והנה לת' קמא הרי ס"ל לתוס' דלא בכל חייבי מיתות נאמר הך דינא דאפשר להרוג אותם בשאר מיתות אלא רק בהנך דכתיבי בהדיא והיינו ברוצח, וא"כ במורד במלכות ודאי דל"ש כן, ולת' שני הרי מבואר שהוא דין בפנ"ע בבורח, ולא בכל מי שיש סיבה שא"א להמיתו באותה מיתה האמורה בו, וא"כ מה שא"א להרוג את שמעי משום השבועה אינו סיבה שיהא אפשר להמיתו במיתות אחרות, כיון דלאו בורח הוא, ומיהו משמע דבמיתה קלה ממנה שחייב בה אפשר להמיתו כמו חייבי מיתות שנתערבו, וא"כ אכתי ק' דהיה אפשר להרוג את שמעי במיתה קלה מסייף והיינו חנק.

ג. והנה מש"נ שהיה אוכל קדשים יש לעורר ע"ז שהרי בסנהדרין ק"ז א' א' ששה חדרים נצטרע דוד ולמ"ד בזבחים קי"ז א' שרק דבר שנידן ונידב קרב בבמה אבל חובות אין קרבים בבמה, א"כ לא היה יכול להטעה כיון שהיה אז רק במה, וא"כ לא היה יכול לאכול בקדשים. (ובענין זה שמעתי מפי **כבוד מו"ר הגר"ר לנדו** שק' בסוף שמואל (ב' כ"ד כ"ה) ויבן שם דוד מזבח לד' ויעל עלות ושלמים, ומשמע לכא' שהקריב בעצמו והרי היה מחוסר כפורים מחמת שנצטרע והרי טמא פסול גם בבמה וכדתנן בזבחים קי"ג א', ואיך היה יכול להקריב קרבן, זולת אם נימא שהקריב ע"י אחרים). והנה העירני בני **הגרש"פ** לרש"י כריתות ב' ע"ב דן שהרי נשיא אין לו קרבן עולה ויורד משום שאין בא לידי עניות וא"כ ה"נ לא יביא קרבן מצורע, וע"ש שביאר שזה ספק הגמ' בהוריות גבי נשיא שנצטרע אם ישאר מחוסר כפורים כל ימיו או שממילא פטור ומותר בקדשים גם בלא קרבנות. ולפ"ז מיושב שדוד אף שנצטרע כיון שלא היה יכול להביא קרבניות מצורע והיה מותר בלא קרבנות אלא שזה הרי ספק בגמ'.

דוד המלך

א. וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם־אֲבֹתָיו. בשבת דף ל' א' שהקב"ה אמר לדוד שימות ביום השבת וע"כ היה עוסק בתורה כל היום ובא מלאך המות בחש באילנות ויצא לראות ואיפחית דרגא ומת.

ומבואר שכל שבת עוסק בתורה כל היום כדי שמה"מ לא ישלוט בו, וק' שלא היה נכנס לביה"כ כל השבת, וע' ברוח חיים על אבות פ"ג מ"ג וכן היה המן היורד מן השמים כולו טוב כי אין רע יורד מן השמים ולכן לא היה בו פסולת ונבלע באיברים וכן בשר הקרבן נבלע כולו באיברים ואינו מוציא ממנו פסולת וכן מוכח מחז"ל לחם אבירים כו' שנבלע באיברים ואלא מה אני מקיים ויתד תהיה לך על אזנך וגו' בדברים שהכנענים היו מוכרים להם, ולכאז' נהי דנימא דס"ל להתנא בשר תאוה נאסר במדבר מ"מ למה לא תירצו מבשר שלמים אלא ודאי דגם הוא נבלע באיברים". ולפ"ז אפשר שדוד המלך אכל בשבת רק שלמים וחלות תודה והכל היה נבלע באיברים. והנה חלות תודה אין נאכלות אלא ליום ולילה וא"כ יכול לאכלם רק בליל שבת ולא ביום השבת אין יכול לאכלם אבל בשר שלמים יכול לאכול גם ביום השבת, (ויש מחלוקת אם יוצא בבשר ידי סעודת שבת).

ב. ויש לדון בראי' הרוח חיים שהרי בלא"ה ק' שבחולין י"א א' אי' דבשר חיה שלא היה ראוי להקרבה לא נאסר להם במדבר, ומה"ט כ' התנו' ביבמות דף ע"א ב' שהרי מבואר שם בגמ' שהילודים במדבר לא מלו, והק' התנו' דא"כ איך אכלו קדשים שהרי ערל אסור בקדשים ובשר תאווה נאסר להם, ותני' התנו' דמי שלא היה ראוי לאכול קדשים היה יכול לאכול בשר תאווה כמו

בפ' מקץ אמר יוסף את האלקים אני ירא, מצינו גם בפ' יחיי שאמר שהוא ירא אלקי' נ' י"ט ויאמר אליהם יוסף אל תיראו כי התחת אלקים אני ופרש"י שמא במקומו אני בתמיה, אבל בתרגום אונקלוס אי' ארי דחלא דד' אנא.